

האם מתווה (הילארי) קלינטון מבטא מפנה מהותי במדיניות הממשל בסוגיה הישראלית-פלסטינית?

זכי שלום

מבט על, גיליון 234, 16 בדצמבר 2010

נקודות עיקריות בדברי קלינטון

בנאומה בפורום סבן סקרה מזכירת המדינה, הילארי קלינטון את מצבו הנוכחי של תהליך השלום הישראלי-פלסטיני. זאת, על רקע כשלון מאמצי הממשל לחדש את המגעים הישירים בין שני הצדדים על בסיס נכונות מצד ישראל להמשיך את ההקפאה לשלושה חודשים. כשלון זה הוביל לביקורת קשה על ממשל אובמה.

בראשית דבריה הבהירה מזכירת המדינה, כי יעדיו של הממשל אינם מופנים להסדר ביניים מוגבל בין הצדדים אלא להסדר מלא ומקיף, שיכלול גם מערכת הבנות והסדרים עם העולם הערבי בכלל. הגיע הזמן, היא הדגישה, לטפל בנושאי הליבה של הסכסוך: גבולות (במקום ראשון) וביטחון, התנחלויות, מים, פליטים וירושלים.

מתוך רצון להציג תדמית של עמדה מאוזנת בין הצדדים ולהשתחרר מן התדמית של ממשל בלתי אוהד, אולי אפילו עוין, לישראל, השתמשה קלינטון במונחים שניתן לראותם כקרובים לעמדות ותביעות שהציג ראש הממשלה נתניהו. בין השאר הבהירה מזכירת המדינה לפחות פעמיים כי מטרת הממשל היא להביא לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני 'אחת ולתמיד' once and for all. קשה שלא להתרשם שבדברים אלה ביקשה קלינטון לאותת לנתניהו, כי היא מזדהה עם עמדתו ולפיה ההסדר צריך להיות 'סופי' במובן זה שהוא ישים קץ לתביעות כלשהן מצד הפלסטינים כלפי ישראל.

גם הבהרותיה של מזכירת המדינה, כי הממשל רואה במדינת ישראל 'מולדת היסטורית של העם היהודי', משדרות הזדהות עם תביעותיו של ראש הממשלה נתניהו, כי הרשות הפלסטינית תכיר במדינת ישראל כמדינת העם היהודי ובקשר ההיסטורי של העם היהודי לארץ ישראל.

ארצות הברית, הבהירה קלינטון, אינה מסתפקת במחוות מילוליות כלפי ישראל. בתקופת כהונתו של הנשיא אובמה הועמקו והתרחבו היחסים האסטרטגיים-ביטחוניים בין שתי המדינות באורח חסר תקדים. ארצות הברית תעמוד לצד ישראל כל אימת שייווצר איום עליה. יחסי שתי המדינות 'איתנים כסלע ואינם ניתנים לערעור'.

'סוכרייה' נוספת שהייתה כלולה בדבריה של מזכירת המדינה התייחסה לצורך לשלב את ההסדר הישראלי-פלסטיני במסגרת הסדר שלום אזורי כולל. בהקשר זה היא קראה למדינות האזור להעניק ליוזמת השלום הערבית מימד יותר קונקרטי ונרחב. קרוב לוודאי שהכוונה היא להרחבת יחסי הנורמליזציה עם ישראל. לאחר 'דברי ריכוך' אלה, הגיעה קלינטון לעיקר: הצורך לקדם את תהליך השלום. היא הדגישה, כי מימוש השאיפות הלגיטימיות של הפלסטינים הוא לא רק אינטרס של הפלסטינים אלא גם של ישראל וארצות הברית. בהתייחסות עקיפה וביקורתית לתיאוריה של 'צמיחה מלמטה' אותה מוביל ראש הממשלה נתניהו,

הבהירה קלינטון, כי הגם שיש לברך על הרגיעה הביטחונית והשגשוג הכלכלי ברשות הפלסטינית – אין אלה באים כתחליף להסדר מדיני. מי שחושב אחרת מבטא תפיסה מוטעית ומסוכנת. ארצות הברית מחויבת לפעול למימוש הזכויות הלגיטימיות של הפלסטינים. העדר התקדמות בכיוון זה הוא בלתי קביל unacceptable מנקודת ראותו של הממשל.

במסגרת זו הדגישה קלינטון, כי ארצות הברית גם תדחוף את הצדדים להציג את הצעותיהם ועמדותיהם בסוגיות הליבה ללא דיחוי ובפרוט הולם. ארצות הברית, הדגישה קלינטון, לא תסתפק בכך. בהזדמנות המתאימה ובמסגרת הדיאלוג הדיסקרטי שהיא מנהלת עם כל אחד מן הצדדים לא תהסס ארצות הברית להניח הצעות משלה לגישור הפערים בעמדות הצדדים.

וכאילו כדי להבהיר שהפעם כוונותיו של הממשל רציניות מבעבר, וכי לא יאפשר עוד 'סחיבת רגליים' כפי שהיה עד כה, החלה מזכירת המדינה בפרוט עמדות הממשל בסוגיות הליבה. הסוגיה הראשונה בה בחרה קלינטון לדון, בוודאי לא במקרה, היא סוגיית הגבולות. בכך שידרה מזכירת המדינה מסר לישראל, כי הממשל נוטה לקבל את עמדת הפלסטינים ולפיה בראש ובראשונה יש לדון בסוגיית הגבולות ולא כפי שישראל רוצה – בהסדרי הביטחון.

מזכירת המדינה לא הסתפקה בכך. היא הדגישה כי השטח שבין הירדן והים חייב להיות מחולק בין הצדדים כך שכל אחד ידע איזה חלק שלו. צריך שיהיה קו גבול ברור ומוסכם בין שני הצדדים. יחד עם זאת, 'שידרה' מזכירת המדינה הבנה מפורשת עם צרכיה הביטחוניים של ישראל על רקע הניסיונות הקשים בעקבות הנסיגה מרצועת עזה ומלבנון. אסור, היא הדגישה, שקווי הגבול שייקבעו יהפכו את מדינת ישראל לפגיעה ביותר ויש לנקוט צעדים למניעת חידוש פעילות הטרור נגדה.

סוגיית ירושלים, הבהירה קלינטון, הינה קשה ורגישה. הצדדים, ובעיקר ישראל, חייבים להבין, כי לא רק להם אלא למאמינים רבים בעולם, יש אינטרס בירושלים. גם האינטרסים שלהם יצטרכו להילקח בחשבון במסגרת ההסכם שיתגבש בסוגיה זו. להערכתו, יש כאן יותר מרמז לצורך בהסדר בינלאומי לסוגיית ירושלים. הסדר מעין זה הוצע כזכור לפלסטינים על ידי ראש הממשלה אהוד אולמרט. קרוב לוודאי שמזכירת המדינה מתייחסת להסדר ברוח זו.

מהות מתווה (הילארי) קלינטון

לאחר ציפייה מתוחה למענה על השאלה כיצד מתכוון ממשל אובמה להתניע את תהליך השלום הישראלי-פלסטיני, יצא בסופו של דבר המרצע מן השק. הערכות שונות שרווחו, כי האכזבות הקשות שהיו מנת חלקו של הממשל בשנתיים האחרונות ופגעו במעמדו ומצבו הקשה מבית, יובילו אותו אולי למתן את מעורבותו בתהליך השלום, התבדו לחלוטין. מסתבר שהממשל רחוק ממחשבות של 'התקפלות' בהקשר זה. נהפוך הוא. בכוונתו להעמיק את מעורבותו בהשגת הסדר.

תוכן דבריה של מזכירת המדינה, ועוד יותר – ניסוח הדברים ו'שפת הגוף' לא יכולים שלא ליצור את הרושם שממשל הנשיא אובמה מאבד את הסבלנות בכל הנוגע להמשך תהליך השלום הישראלי-פלסטיני. דברי קלינטון משדרים באורח ברור נחישות אמריקנית 'לחתוך' כמה שיותר מהר, ולגבש עמדות ברורות בסוגיות הליבה, תוך דילוג על סוגיות טקטיות-פרוצדוראליות. לאחר מאמצים כושלים להביא את הצדדים למשא ומתן ישיר, הגיע ממשל אובמה למסקנה ששיחות ישירות בין הצדדים בנסיבות הקיימות לא יובילו לתוצאות מעשיות ומיידיות בכיוון קידום ההסדר. ארצות הברית היא זו שחייבת לקחת אחריות לגבש עמדות ולהביא לכך שהצדדים יאמצו אותן. זהו שינוי ברור בקו הפעולה של הממשל בסוגיית ההסדר.

מזכירת המדינה הבהירה בלשון חד-משמעית, כי הממשל האמריקני אינו יכול לכפות פתרון על הצדדים. גם אם יכול היה, היא קבעה, אין לו עניין בכך. ההסדר צריך לבוא מתוך הכרה של שני הצדדים ושני העמים בתועלת הגלומה בו.

רק כך הוא יחזיק מעמד לאורך זמן. קשה להניח כי 'דברי הרגעה' אלה המכוונים לישראל, יסירו את החששות הרווחים בהנהגת המדינה מפני מאמץ מצד הממשל לכפות על ישראל הסדר על בסיס הפרמטרים של 'מתווה הזוג קלינטון' – הנשיא ומזכירת המדינה.

השאלה העיקרית היא כמובן כיצד יתרגם הממשל נחישות זו לישפת המעשה'. חולשתו הפנימית הגלויה לעין – בין השאר על רקע המשבר הכלכלי, הדלפת המסמכים המסווגים, הכישלון בבחירות לקונגרס והתקרבות מועד בחירת המועמד לנשיאות, יקשו עליו ללא ספק לפעול במחישות הנדרשת למימוש מתווה זה.

העובדה שהמתווה הנוכחי הוצג על ידי מזכירת המדינה מלמדת אולי, שהנשיא אובמה מבקש בשלב זה לפחות, שלא להיות מזוהה אישית עם מהלך כזה שסיכויי הצלחתו אינם מובטחים. בסופו של דבר ספג הנשיא אובמה פגיעות קשות בשנתיים האחרונות סביב טיפולו בסוגיית ההסדר הישראלי-פלסטיני. כשלון נוסף בתקופה בה יחל המרוץ לבית הלבן עלולה לפגוע בסיכוייו להיבחר מחדש.